

Maie Tuulik: „Arenguteooriad näitavad, et kogu jutt indigo- ja kristall-lastest on puhas bluff.”

Mida arvata indigo- ja kristall-lastest?

Maie Tuulik
Pedagoogikateadlane

Inimese arengu loogika on üks – enesetunnetuslikule ehk kõlbelsele tasemele jõudmine eeldab, et läbitud on pikk tee. Areng toimub kindlate seaduste alusel, muutused järgnevad üksteisele kindlas järjekorras.

1980. aastate alguses hakkasid USA väikelaste vanemad pöörduma psühhiaatrite poole, sest neil tekkisid oma lastega mõistmis- ja suhtlemisprobleemid. Tuntud Ameerika sensitiiv Nancy Ann Tappe nägi laste auras tumesinist ehk indigovärvi, sellest siis nimetus – indigolapsed. Alates aastast 2004 väidavad sensitiivid, et nad näevad kristallenergia ja indigoenergia lõimumist – siit uus nimetus.

Indigolapsi iseloomustavaid jooni tutvustab iga vastavasivuline teos, näiteks Carrolli ja Toberi raamatust „Indigolapsed. Uus põlvkond on saabunud” (2008) on lugeda, et need lapsed „esindavad uut ja ebatavalist psühholoogilist käitumismustrit, mida pole varasematel aegadel laiemalt täheldatud ega dokumenteeritud. Seda „mustrit” iseloomustavad

unikaalsed omadused, mille tõttu kõigil, kes satuvad nende laste mõjuvälja (eriti lapsevanematel), on tasakaalu säilitamiseks soovitatav muuta nii omaenda käitumist kui ka kasvatusmeetodeid”.

NB! – kõik täiskasvanud, aga eriti lapsevanemad, peavad ennast muutma. Mitte noorem põlvkond ei pea kohane ühiskonnas kehtivate normide ja tavade, vaid vanem generatsioon peab ennast sobitama laste nõudmistele ja käitumisega. Täpselt sama nõudis musta kasvatus eestkõnelejad 1970. aastatel (Hytönen 1993).

Ebatavaline käitumismuster

Missugune on siis indigode ebatavaline käitumismuster Carrolli ja Toberi järgi.

● Nad tunnetavad enese kuninglikkust ja käituvad vastavalt.

● Enese väärtustamine pole neile mingi probleem.

● Neil on raske alluda vastuvaidlematult autoriteetidele, kes ei tunnista valikuvabadust ega põhjenda oma nõudmisi.

● Teatud asju nad lihtsalt ei tee.

● Nad ei lepi konservatiivsete süsteemidega, kus loova mõtte avaldamise asemel järgitakse kindlaks kujunenud rituaale ja traditsioone.

● Nad ei suuda kohaneda ühegi süsteemiga, mõjudes sageli süsteemipurustajana.

● Sotsiaalsete suhete loomine koolis on raske, sest neid ei mõisteta.

● Nad ei reageeri korralekutsumisele, kui neid ähvardatakse.

● Oma vajadusi teavitades ei ole nad tagasihoidlikud.

Kokkuvõtvalt nenditakse, et neil las-

tel on tugev tahe ja kõrge eneseteadlikkus – st nende puhul ei kehti loodusseadused, iseregulatiivsed arenguseadused. Seega tahe ja eneseteadlikkus, mis ei ole sünnipärane antus, olevat kaasas valmiskujul.

Arenguseadused on nagu loodusseadused

Inimese arenguteooriad nii filosoofias kui ka psühholoogias näitavad, et kogu jutt indigo- ja kristall-lastest on puhas bluff. Areng toimub kindlate seaduste alusel, kus muutused järgnevad üksteisele kindlas järjekorras. Inimese arengu loogika oli ja on üks – enesetunnetuslikule ehk kõbelisele tasemele jõudmine eeldab, et läbitud on pikk tee: nii psühhomotoorika kui ka intellekt on baas, mis aitab sisemist väärtusmaailma vormida. Ükskõik missuguse tuntud arengumudeli järgi me lapsi ei vaatleks, saame ühesuguse tulemuse: tahe ja eneseteadlikkus iseloomustavad küpset inimest, kes on bioloogilise paratamatuse maailmast jõudnud vaimse vabaduse maailma. Eneseteadvus ei ole sünnipärane antus, vaid pikaajalise arengu tulemus. Indigolaste puhul on küsimus hoopiski muus – kasvatuses. Täpsemini – kasvatuses puudumises.

Möödunud sajandi kuuekümnendad ja seitsmekümnendad aastad olid kogu maailmas vabakasvatuse voolude tallermas. Ehkki vabaduse ideed kasvatuses said tuule tiibadesse märksa varem (E. Key „Lapse aastasada“ ilmus 1900. aastal), jõudsid kõige revolutsioonilisemad ja pöörasemad mõtted praktikasse mõni aeg hiljem ning võidutsesid pea nelikümmend aastat. Minu arusaamise järgi ilmusidki indigolapsed kui romantilise (tegelikkusele mittevastava) lapsekesksuse õied ja viljad, sest ignoreeriti lapse arengu loogikat ja arengut toetavaid tegevusi – kasvatust.

Tuntud arengumudeleis põhimõttelisi vastuolusid lapse arengu loogika osas pole (näit küpsemise mudel, psühhoanalüütiline mudel, käitumuslik mudel, kognitiivne mudel, sotsiokultuuriline mudel jt). Seepärast ei pea neid kõiki läbi analüüsima, piisab ühest. Võtame näiteks Lev Vögotski sotsiokultuurilise mudeli ja vaatleme väikelapse arengu seaduspärasusi, kui võrd just väikelastega

tekkinud probleemid viisid indigolaste fenomenini.

Kolmeaastase kriis

Kriis tähendab lapse üleminekut uuele arengutasandile. Kolmeaastase kriisile on omased kangekaelsus, negativism, despotism ja trots.

Esimene sümptom, mis iseloomustab selle kriisi saabumist, on *negativismi* teke. Negativismi tuleks selgelt eristada tavalisest sõnakuulmatusest. Negatiivne reaktsioon erineb tavalisest sõnakuulmatusest kahe olulise momendi poolest. Esiteks asub siin esiplaanile sotsiaalne suhe, suhe teise inimesse. Negativism on sotsiaalse iseloomuga akt. See on adresseeritud täiskasvanule, mitte aga sellele, mida lapselt palutakse. Teine oluline moment on lapse uus suhe omaenese tundesse. Laps ei toimi vahetult oma tundmuse mõjul, vaid risti vastupidi oma tendentsile. Kõik uurimused on näidanud, et varast lapsega iseloomustab afekti ja tegevuse täielik ühtsus. Laps on tervenisti oma tundmuse võimuses, täielikult selles konkreetses olukorras kinni.

Kui lapse keeldumise aluseks on situatsioon, näiteks laps soovib teha midagi muud, pole see negativism. Negativism on reaktsioon, kus motiiv asub väljaspool antud olukorda.

Näiteks. *Emas*: „Ütle kasvatajale head aega.“ *Laps*: „Ei ütle, ei taha.“ *Emas*: „Ütle küll.“ *Laps*: „Ei ütle.“

Teine kolmeaastaste kriisi sümptom on *kangekaelsus (jonnakus)*. Kangekaelsust tuleb osata eristada visadusest. Kui laps soovib midagi väga saada ja nõuab seda visalt, pole see kangekaelsus. Kangekaelsus on lapse reaktsioon, mil ta taotleb midagi mitte seetõttu, et ta seda väga soovib, vaid et *t e m a* seda nõuab, ja hoiab kangekaelselt oma nõudmisest kinni. Kangekaelsuse motiiviks on asjaolu, et laps on seotud oma esialgse otsusega. Laps toimib nii vaid seetõttu, et ta ütles nii, ja jääb selle juurde. Ta püüab end kehtestada, oma võimu näidata. Kui vanem jääb kaotajaks, on laps võtnud täiskasvanu positsiooni ja lapsevanem lapse positsiooni. Laps saab teadmise, et nõrgemale ei või loota, ning ta turvatunne kaob, mistõttu tema käitumine muutub kindlustunde puudumise tõttu üha ebastabiilsemaks.

Näiteks. *Laps nõuab valjuhäälselt, et ema paneks ta kummikud täpselt nii, nagu tema seda soovib. Ei ole ühte-ega teistpidi hea. Selline asi kordub pea iga päev. Kui ei ole kummikud, on need kingad või jope või midagi muud.*

Kolmas kolmeaastaste kriisi sümptom on *trots*, mida peetakse selle vanuse keskseks näitajaks. Kolmeaastaste kriisi on seetõttu nimetatud trotsiperioodiks. Trots erineb negativismist selle poolest, et on ebaisikuline. Negativism on alati suunatud täiskasvanule, kes parasjagu õhutab last mingile tegevusele. Trots on suunatud kasvatusnormide ja lapse jaoks kehtestatud eluviisi vastu. Laps on rahulolematu kõige suhtes, mida talle pakutakse. Trots erineb kangekaelsusest selle poolest, et on suunatud väljapoole, suhestub välisega ja on kutsutud esile soovist jääda oma tahtmise juurde.

Näiteks. *Isa tuleb õhtul tütrele lasteaeda järele. Tüdruk karjub, jookseb teise tuppa, lööb isa, ei ole nõus temaga koju minema. Hommikul on vastupidi. Laps ripub isal kaelas, ei lase tal ära minna, nutab. Nii kordub päevast päeva. Isa on hädas ja nõutu, ehkki ta annab kõigile tüdruku nõudmistele järele ning lubab talle rahustamiseks imeasju.*

Kriisi neljas sümptom on *isemeelsus*, tendents iseseisvusele. Laps tahab nüüd kõike ise teha. Lapsevanema kiirustamine ja närvilisus muudavad ka lapse närviliseks ja rahutuks.

Näiteks. *Emas tuleb lapsele õhtul järele. Tal on väga kiire. Laps tahab end ise riidesse panna. Emas pahandab, laps hakkab nutma. Lõpuks karjub emas täiesti kõrist lapse peale.*

Lapsevanemal on oluline säilitada rahu ja tasakaal ning mõista, et kriisid on murrangulised, pöördelised punktid lapse arengus. Areng viib kriiside kaudu kõrgemale tasemele ainult siis, kui kriis laheneb positiivselt.

Kogu lapse käitumine väljendab protesti ümbritsevate vastu, laps oleks kõige ja kõigiga nagu püsivas konfliktis. Korralikust perest pärit laps võib hakata vanduma, nimetama vanemaid lolliks. Iseloomulik on, et jonnitakse ema ja isaga, mitte võõraste, näiteks õpetajaga. Eakaaslastega ei jonnita, vaid kakeldakse. Jonnihood tulevad siis, kui laps

on väsinud või näljane või löövad tal ki-revad muljed üle pea.

Kolmeaastase kriis võib muutuda nii keerukaks ja komplitseerituks, et see toob kaasa teise ringi neurootilised, psühhopaatilised sümptomid. Kriisi ebasoodsa kulu korral langeks laps justkui varasemasse staadiumi tagasi. Võivad esineda öised hirmud, rahutu uni, ras- ked kõnetakistused, kogelus, äärmusli- kult teravnenud negativism ja kange- kaelsus, nn hüpobuulsed atakid. Need meenutavad väliselt haigushooge (laps rappub, tõmbleb, viskub maha, karjub, taob jalgade ja kätega vastu põrandat), kuid tegelikult kujutavad endast nega- tivismi, jonnit ja protesti äärmuslikku väl- jendust, kui täiskasvanu keeldub lapse soove täitmast. Need pole patoloogilised spasmid, vaid käitumisnorm, mida mõned teadlased hindavad kui tagasi- pöördumist imikuea reaktsioonide juur- de, mil laps kisab ja liigutab käsi-jalgu.

Mida vanemad ei tohiks teha? Vane- mad ei tohi

- kõike lubada – see innustab last veel sagedamini piire katsetama,
- anda meelitus- ja lohutussuutäisi,
- ähvardada,
- lubada last enam mitte armastada, maha jätta,
- kasutada füüsilist karistust, lüüa, lu- kustada pimedasse hirmuäratavasse ruumi,
- valada üle külma veega või mähkida märgadesse linadesse (Kraav 2007).

Kolmeaastase kriis kulgeb eelkõige kui *lapse sotsiaalsete suhete kriis*. Laps tahab ennast, oma *mina* maksma pan- na. Kõik sümptomid tiirlevad ümber tel- je: *mina* ja ümbritsevad inimesed. Muu- tunud on lapse suhe teistesse või ka endasse. Laps otsib oma kohta suhete- võrgustikus ja kui tal lubatakse olla emast/isast/õpetajatest kõrgemal, pan- nakse sellega tema õiule ka vastutuse- koorem. Ilmselgelt ei ole ta selleks veel valmis (Võgotski 2006).

Laps ei suuda kanda koormat, kui *tema* on perekonnas (lasteaias, koolis) otsustaja, kui *tema* pilli järgi tantsitakse. Aga just sellise võimu me oma indigo- ja kristall-lastele anname. Kuidas iseloo- mustati indigolapsi? Nad käituvad just samamoodi nagu tüüpilised kolmeaas- tase arengukriisist läbi sammuvad lap- sed. Kuid nende puhul jääb kriis posi-

tiivse lahendusega ja väikelapsele oma- ne äärmuslik minakesksus ei jää koos väikelapsega möödumisega seljataha, vaid nad veavad oma paisuva *ego* en- daga kaasa. Just seepärast ei sobi nad eakaaslaste ega täiskasvanutega. Hoiatatakse suisa, et tegemist on „tuld purs- kavate vulkaanidega” (Sennov 2009).

Nii peres kui ka lasteaias peaksid ole- ma paika pandud selged piirid, milline on vastuvõetav ja milline vastuvõetama- tu käitumine. Lapsed tunnevad end ra- hulikumalt, teades, mis on lubatud ja mis mitte. Kui täiskasvanud ei kehtesta piire, saavad lapsed enda kätte võimu, mis neile ei kuulu ja mille kandmiseks puuduvad neil sisemised eeldused. Laps, kelle käes on võim, on turvatun- deta laps (Hellstein 2006).

Pikk arengutee eneseteadvuseni

Inimene on sündides vaimset tühi – see Uku Masingu kirjarida hakkas minu jaoks ühel hetkel elama ja paljud asjad nihkusid oma kohale. Sündides oleme puhtalt bioloogilised olendid ja alles vähehaaval, samm-sammult võime jõu- da uuele, kõrgemale tasandile. Inimese vaimne maailm peab elu jooksul tekki- ma, seda ei ole sünnipäraselt kaasa antud. Meie valikuvabadus selles seis- nebki, et võime kogu oma elu mööda saata, jõudmata inimese tasandile – võime elada kui loomad, juhindudes looduslikest instinktides ja kohandudes oludega –, kuid võime saada ka inime- seks. E. Schumacheri järgi valitseb hie- rarhiliselt kõrgem ka madalamate vald- kondade üle, organiseerib neid ja ka- sutab oma huvides. Bioloogiliselt allub inimene samadele seadustele mis kogu loodus. See, mis teda loodusseadustest üle ja välja tõstab (kui tõstab), on tema vaimne, nähtamatu maailm.

Mitu psühholoogiasuunda ei tunnista kvalitatiiivset erinevust looma ja inimese vahel. Loomadega tehtud katsete tule- musi on kantud üle inimesele. Ent ome- ti: „Nii nagu Shakespeare'i „Hamlet” ei ole vaid tähtede kombinatsioon, nii ei ole ka inimene vaid ihade, tungide, keskkonnamõjurite kogum. Inimene on olemise ahelas kvalitatiiivselt kõrgem aste, ja uus kvaliteet, mis tõstab inimese loomast kõrgemale, on enesetunnetus. Ja ometi on nii, et keegi ei saa mõista

seda, mida temas endas ei ole. Inime- ne, kelle enesetunnetus on algelisel ast- mel või atrofeerunud, ei saa seda kui iseseisvat ja määravat jõudu kasutada” (Schumacher 1979).

Teiselt poolt aga – kui inimest pee- takse loomaga samal tasemel olevaks, on uks valla, et ta käitub nagu loom ja teda koheldakse kui looma.

Arengu parameetrid

E. Schumacher toob üldistatuna välja arengu olulised parameetrid, mis kehti- vad nii makro- kui ka mikrokosmoses, st maailma kui selle terviku ja inimese kui terviku osa kohta.

Areng tähendab liikumist passiivsusest aktiivsusse:

- mineraalide tasand on täiesti passiiv- ne;
- taim adapteerub – näiteks kasvab val- guse poole;
- loomal on sisemine elu, ta on aktiivne, kuid pole iseenda subjekt;
- inimesel on *mina*, ta on subjekt, ent ometi olukordadest suuresti sõltuv, st ka inimese tasandil säilib rohkelt passiiv- sust.

Areng on liikumine integratsiooni suu- nas:

- mineraalide tasandil üksikosad ei in- tegreeru: me võime neid poolitada ja osadeks jagada, ilma et *character or gestalt* kaoks, sest sellel tasandil pole midagi kaotada;
- taime tasandil on sisemine ühtsus nii nõrk, et taime osi võib eraldada, ilma et taim hukkuks; taime üksikutest osadest võib areneda uus tervik;
- kõrgematel loomaliikidel ei saa üksik- osad elada tervikust eraldatuna; tead- vuse osade ühtsus – integratsioon – on nõrk ja hägune;
- inimese integratsioon pole sünniga garanteeritud, vaid see on üks eluüles- andeid; bioloogilisel tasandil on inimene integreeritud süsteem, vaimsel tasandil tuleb see igapähele endal saavutada (inimese minade paljususe ja identiteet).

Areng on liikumine väliselt põhjuslikku- selt sisemise põhjuslikkuse ni:

- mineraalide tasandil pole liikumist ilma füüsilise põhjusega;
- taime liikumise põhjus võib olla kas puhtfüüsiline (näiteks tuul) või füüsiliselt stimuleeritav (kasvamine päikese poole);

- loomal on nii esimene kui ka teine, aga liikuma võib teda panna veel sise- mine sund (kaasasündinud tungid ja instinktid);

- inimesel lisandub tahe ja eneseteadvus, st võime ette aimata tulevasti liikumisi.

Areng tähendab liikumist nähtavalt nähtamatule, väliselt sisemisele ja koos sellega maailma avarumisele:

- elutul asjal pole „maailma”, tema tootalne passiivsus on ekvivalentne maailma tootalse tühjusega;

- taimel on „oma maailm”: maa, vesi, õhk, valgus ja muud mõjud;

- loomal on avar maailm, ehkki selle determineerivad põhiliselt tema bioloogilised vajadused, sisaldab see ka uudishimu, mis laiendab seda maailma;
- mida kõrgemas arenemisjärgus on inimene, seda rikkam on tema maailm; kui ta huvitub aga vaid materiaalsest rikkusest ja võimust, on ta elu vaene, brutaalne ja üksildane.

Liikumine nähtavalt nähtamatule tähendab, et kõik, mis on inimeses olemuslikku, on nähtamatu: nii elujõud, teadvus kui ka eneseteadvus on lõhnata, värvita, maitseta, vormita, ulatuse ja kaaluta. See on see, mida nimetatakse individuaalsuseks ja millest moodustub isiksus (*persona*).

Areng on liikumine paratamatusest vabadusse:

- tootalne paratamatus on igasuguse loova printsiibi puudumine;

- siseelu on vabaduse paik;

- inimene võib saada vabaks alles enesetunnetuse kaudu (Schumacher 1979).

Inimese arengusfääre ja -suunda võib piltlikult kujutada nii:

- * enesetunnetuslik e kõlbeline sfäär,

- * tunnetuslik e kognitiivne sfäär,

- * kehaline e psühhomotoorne sfäär.

Arengu loogikat näitab noole suund altpoolt ülespoole. Esimesel perioodil (0–7 aastat) on tormiline psühhomotoorika areng, teisel (7–14) on „tuliseks alaks” kognitiivne areng ja kolmandal (14–21) sisemise väärtusmaailma väljakujunemine e enesetunnetuslik areng.

Eneseteadvus

E. Schumacheri arvates on igas inimeses peidus maailma hierarhiline struktuur. Arenemine kulgeb madalamalt astmelt kõrgemale, kusjuures erinevused

normaalsete inimeste tunnetusmeeltes (nägemine, kuulmine, maitsemine, haistmine ja kompamine) on väikesed. See tähendab, et madalamatel astmetel on inimesed küllaltki sarnased, kõrgemate tasemetega erinevused on aga indiviiditi väga suured. Inimene on avatud, lõpetamata süsteem – just eneseteadvus annab talle piiritlematuse, lõpetamatuse, teeb temast avatud ja areneva süsteemi: inimene ei ole oma loodusliku olemisega lõpuni programmeeritud. Eneseteadvus on pigem potentsiaal kui aktuaalsus, selle saab igaüks ise välja arendada. Inimeseks saamise tee kulgeb enesetunnetusliku arengu kaudu.

Eneseteadvus

- on vaimse e sisemise nähtamatu maailma ilming;

- ei ole sünnipärane antus, vaid pikaajalise arengu resultaat;

- tähendab sisemise väärtusmaailma väljakujunemist;

- avab inimesele vaimse vabaduse maailma;

- on määravaim jõud inimese elus.

Inimene vaimse olendina on kutsutud üha täiuslikumale enesetunnetusele. Madalamal tasandil aga – organism kui iseregulatiivne süsteem – on ta suletud süsteem: nagu tõestab immunoloogia, tunneb organism eksimatult ära omad rakud ja tõrjub võõraid. Et aga väga paljud inimesed ei jõua kunagi sisemise vabaduseni, kõlbelsele eneseteadvusele, näitavad L. Kohlbergi moraaliuuringud.

Bioloogiline paratamatus ja vaimne vabadus

Mõistust ega ka kõlbelist enesetunnetust ei saa taandada looduslikule ja loomalikule inimeses. Inimese vaimne areng ei ole looduslik protsess, mis toimub niikuinii. See on kasvatus ja enesekasvatuse eesmärk ning tulemus. Looduses ei ole vabadust, kõik liigub vääramatute seaduste järgi. Vabadus on vaimse maailma omadus. Vabadeks saame iseenda tühjuse täitmisega, oma vaimse *mina* ülesehitamisega. Inimesele on antud aeg selleks, et ta iseennast üles ehitaks. Vaimne *mina* ei eksisteeri kuidagi maetult või vangis, vaid peab alles tekkima. Kõik elusolendid peale inimese on oma arengus kinni bioloogilises ettemääratuses, nad ei pääse

kaugemale, kui arenguliin seda lubab. Vaid inimene saab jõuda (peab välja jõudma) oma vaimse (intellektuaalse ja kõlbelse) *minani*. Vaid inimene on kutsutud ületama oma bioloogilist määratletust, vaid inimesele on tee lahti vabadusele.

Ch. Darwin teoses „Liikide tekkimine loomuliku valiku teel või eelistatud raside säilitamine olemusvõitluses” väidab, et inimene põlvneb loomariigist ning on vaid ajuloom. E. Brunneri järgi ei puuduta darvinistlik arenguõpetus tõsiasja, et inimene on põhiliselt midagi muud kui loom. „Kui inimene oma füüsilise olemise poolest ka pärineb loomariigist, on ta kui *humanum* midagi päris uut. /---/ Ainult animaalne inimeses läheb tagasi loomalikule, mitte aga spetsiifiliselt inimlik temaks, tema vaim ja selle kultuurilooming” (Pöhlmann 1994).

Kirjandus

Carroll, L. ja Tober, J. (2008) Indigolapsed. Uus põlvkond on saabunud. Tallinn.

Hellstein, T. (2006) Olla lapsevanem. Tallinn.

Hytönen, J. (1993) Lapsikeskeine kasvatus. Helsinki.

Kraav, I. (2007) Lapsehoidja käsiraamat. Tallinn.

Paul, T. (1989) Juhatus Uku Masingu juurde. *Akadeemia* 5.

Pöhlmann, H. (1994) Dogmaatika põhijooned. Tartu.

Senno, A. (2009) Kristall-lapsed, indigolapsed ja uue ajastu täiskasvanud. Tallinn.

Schumacher, E. (1979) Guide for the perplexed. London.

Vögotski, L. (2006) 3-aastase kriis. *Klassikalisi artikleid vene arengu- psühholoogiast*. Tallinn.